

Motion till riksdagen 2006/07:Sf220

av Lars Ohly m.fl. (v)

Rättvist pensionssystem

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	3
4	Vad ska ett pensionssystem ge?	3
5	Det nuvarande pensionssystemets grundprinciper	5
5.1	Jämlika kvalifikationsmöjligheter	6
5.2	Pensionssystemets förlorare	6
5.3	Ökade klyftor	8
6	Vänsterpartiets förslag till nytt pensionssystem	8
6.1	Systemets finansiering	9
6.2	Avskaffa premiepensionen	9
6.3	Höjd och värdesäkrad garantipension	9
6.4	Ändrad intjänandetid	10
6.5	Indexering av inkomstpensionen	10
6.6	Balansering av systemet	10
7	Förändringar inom nuvarande pensionssystem	11
7.1	Genomförandegruppens legitimitet	11
7.2	Pensionsrätt vid studier	12
7.3	Bromsen	12
7.4	Överföringar från AP-fonderna till statsbudgeten	13
7.5	Ändrade placeringsregler i premiepensionen	14
7.6	Avgiftstak för pensionssparande	14
7.7	Sjunde AP-fonden	15
7.8	Återställande av pensionerna	16
7.9	Förbättringar av bostadstillägget	16

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör analysera pensionssystemets konsekvenser utifrån klass- och könsperspektiv.
2. Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning som får i uppdrag att lägga fram ett förslag till ett reformerat ATP-system i enlighet med vad i motionen anförs.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att riksdagen bör få full och löpande insyn i Genomförandegruppens arbete.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om pensionsrätt vid studier.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör återkomma med förslag till en aktiv balansering.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inga ytterligare överföringar får ske från AP-fonderna.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att möjligheten att byta fonder även i fortsättningen ska vara avgiftsfri.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om avgiftstak för pensionssparande.
9. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om vad i motionen anförs om aktivt val och utökat utbud för Sjunde AP-fonden.
10. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag enligt vad i motionen anförs om att kompensera ATP-pensionärerna.

¹ Yrkande 6 hänvisat till FiU.

3 Inledning

Ett samhälles värdighet går att avläsa på hur det tar hand om sina barn och gamla.

Välfärden i Sverige har byggts upp av de kvinnor och män som i dag är pensionärer. Denna grupp har fått bära en tung börda till följd av de nedskärningar som under 1990-talet skett i den generella välfärden. Många pensionärer känner sig nedvärderade och har svårt att få pengarna att räcka till. Även många unga tror att de kommer att få svårt att klara sig på sin pension i framtiden.

Alla som bor i Sverige, även nuvarande pensionärer, omfattas av det nya pensionssystemet. Därför måste insatser för att förbättra livsvillkoren för pensionärer som grupp, liksom särskilda åtgärder för det mest utsatta, göras inom ramen för detta.

Det första försöket att trygga ålderdomen för dem som slutat förvärvsarbete, antingen av ålder eller genom utslitna kroppar, gjordes i början av 1900-talet då folkpensionen infördes. I mitten på 1900-talet stod det klart att folkpensionen inte räckte till för att klara försörjningen på ålderdomen. De höglönlade försäkrade sig mot inkomstbortfallet, något som de med lägre inkomster inte kunde göra eftersom vartenda öre behövdes till försörjningen för dagen. Kraven på en inkomstrelaterad tilläggspension restes och 1965 infördes den allmänna tilläggspensionen (ATP).

Det finns nog inte någon fråga som är så utredd som pensionsfrågan. Något som är märkligt eftersom den egentligen är ganska enkel. De som har arbetat hela sitt liv och betalat in avgifter för att få en trygg ålderdom ska också få det. Trots detta kommer Vänsterpartiet att föreslå ytterligare en utredning.

Vänsterpartiet kommer i det följande att belysa de faktorer som riskerar att förstärka klasskillnaderna i samhället liksom skillnader i förutsättningar mellan kvinnor och män.

Vi vill peka på strukturella och praktiska brister i det nuvarande pensionssystemet. Vi kommer att föreslå förbättringar av systemets konstruktion och argumentera för att det är dags att kompensera pensionärerna för det tunga lass de fått bära genom 1990-talets kris. Men framför allt kommer vi att lämna förslag till utformningen av ett nytt pensionssystem.

4 Vad ska ett pensionssystem ge?

Syftet med ett allmänt och obligatoriskt pensionssystem är att det ska ge trygghet på ålderdomen efter att den förvärvsaktiva delen av livet är över. Förutsättningar för detta är följande:

- ? Det ska vara förutsägbart, man ska veta vad man får.
- ? Det ska vara förutsägbart också så till vida att man ska veta att man får det som utlovats.

Fel! Okänt namn på

- ? Det ska vara omfördelande över livscykeln, mellan könen och mellan klasserna.
- ? Det ska vara solidariskt finansierat via skatter och sociala avgifter.
- ? Det ska finnas en buffert i systemet för att man ska få en jämn utveckling i systemet.
- ? Det ska vara ett offentligt system utan några spekulationsinslag eller privata delar.
- ? Det ska vara nationalekonomiskt hållbart och tillika hållbart för individen.

Nuvarande pensionssystem uppfyller endast ett av ovanstående krav, nämligen att det är nationalekonomiskt stabilt. I övrigt svarar det över huvud taget inte upp mot nödvändiga förutsättningar för att skapa trygghet på ålderdomen.

Det är inte tryggt eftersom det inte går att förutse hur stor pensionen kommer att bli genom att spekulationsinslaget är så omfattande. Pensionslöftet har brutits och pensionernas storlek är beroende av hur mycket avgifter som betalas in till systemet.

Systemet är inte omfördelande över livscykeln eftersom pensionärerna i vissa lägen inte kommer att kompenseras för de skatter som de betalat in dels för sin egen pension, dels för skola, barnomsorg, äldreomsorg, social service och kanske främst till dagens pensionärs pension.

Det nuvarande pensionssystemet är vidare inte omfördelande mellan klasserna eftersom klasskillnaderna förstärks i och med det nya systemet. Den som haft förslitande arbetsuppgifter och inte orkar arbeta till pensionsåldern därför att kroppen är slut får sämre pension än den som har kroppsligt enklare arbetsuppgifter och därför orkar arbeta till pensionsåldern och kanske längre än så.

Det är inte omfördelande mellan könen utan missgynnar kvinnor. Det är konstruerat för att passa en önskedröm där kvinnor och män har lika lön för lika arbete och förvärsarbetar i lika stor utsträckning samt delar helt på föräldraförsäkring och vård av barn. Det bygger på att arbetet inte skulle slita ut människor och tvinga dem till förtidspension. Det bygger på att städerskans arbete lönemässigt skulle värderas lika som kontorschefens, vars golv hon skurar. Den önskedrömmen stämmer illa med den verklighet vi lever i i dag.

Nuvarande pensionssystem är inte heller solidariskt finansierat utan bygger på de inkomstrelaterade avgifter som betalas in till systemet där endast en del går till det generella systemet. Det bygger delvis på egenavgifter och dessutom på en buffert för att slippa ojämnt uttag av avgifter, t.ex. när antalet pensionärer är stort och arbetslösheten och sjukskrivningarna höga eller när nativiteten och invandringen är låg. Det innehåller därtill fullständigt oacceptabla spekulationsinslag där stora delar av pensionen går att spekulera bort på börsen.

5 Det nuvarande pensionssystemets grundprinciper

Pensionsarbetsgruppen fick 1991 i uppdrag av den dåvarande borgerliga regeringen att reformera pensionssystemet. Dessförinnan hade Pensionsbered-

ningen i åtta år utrett frågan med utgångspunkten att systemet inte fick förändras ideologiskt.

Enligt Pensionsarbetsgruppens direktiv hade ATP-systemet behov av att göras mer följsamt i förhållande till samhällsekonomin för att klara 2000-talets finansierings- och kostnadsmässiga verklighet i och med ökad medellivslängd. Direktiven underströk behovet av ett högre långsiktigt sparande. Vidare angavs:

”Förändringarna ska också stimulera till ökat arbete. Därmed ökar den ekonomiska tillväxt som är nödvändig bl.a. för att finansiera pensionerna. De förändringar som vidtas i det nuvarande allmänna pensionssystemet bör slutligen bidra till ett starkare samband mellan avgifter och förmåner, så att det faktiska skattetrycket sänks och arbetsutbudet ökar.” (Dir. 1991:102).

ATP-systemet var ett kollektivt system riktat till individen, framvuxet ur en av den svenska arbetarrörelsens största och viktigaste klasstrider. Som sådant skapade ATP-systemet ett kontrakt mellan generationer. Det är just ur denna aspekt det nya pensionssystemet visar sina allvarligaste brister.

Det nya pensionssystemet drar tillbaka ATP-systemets löfte till pensionärerna om en viss pensionsnivå och lovar i stället de förvärvsarbetande att de inte ska behöva betala mer än en viss procent av sin lön till sin framtida pension. Solidariteten mellan dagens förvärvsarbetare och pensionärer har härmed urholkats.

Pensionsuppbyggnaden resulterade i ett avgörande systemskifte som saknar förankring hos medborgarna. I och med detta har vi lämnat bakom oss ett stort offentligt sparande till förmån för ett privat, vi har gått från ett förmånsbaserat system till ett avgiftsbaserat och från ett helt arbetsgivaravgiftsfinansierat system till ett delvis egenavgiftsfinansierat. Det vi har att förhålla oss till är ett komplicerat, svåröverblickbart och administrativt dyrt system som missgynnar stora delar av befolkningen.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till denna utveckling, och vi reserverade oss redan 1994 mot principerna bakom det nya pensionssystemet. Vänsterpartiet står därmed inte bakom den överenskommelse som de fyra borgerliga partierna tillsammans med Socialdemokraterna bundit sig till. Vår huvudkritik då som nu handlar om det nya pensionssystemets brist på förutsägbarhet och att det bidrar till ökade klyftor i samhället. Genom att säga upp det solidariska kontraktet skapar det nya systemet djupare klyftor mellan dagens gamla och dagens unga, mellan hög- och låginkomsttagare och mellan kvinnor och män.

5.1 Jämlika kvalifikationsmöjligheter

Bärande princip i det nuvarande pensionssystemet är den s.k. livsinkomstprincipen. Denna sägs ge goda möjligheter för enskilda att påverka storleken på pensionen genom ökade förvärvsinkomster. Detta är ytterst missvisande med tanke på att alla tillgängliga fakta visar på att män och kvinnor inte har samma möjligheter att öka förvärvsinkomsterna under livsinkomsttiden. Vänsterpartiet menar att det nuvarande pensionssystemet i sin konstruktion diskriminerar kvinnor som grupp och skapar ökade klyftor mellan pensionärer.

Fel! Okänt namn på

En annan grundläggande tanke med pensionsreformen var att den skulle medföra ”rakare rör” i systemet. Det innebar att en tydligare koppling mellan arbete, avgift och pension skulle vara gällande. Detta skulle göra systemet mer följsamt med samhällsekonomin och därmed mer lättöverskådligt. Dessa ”rör” visade sig dock snart enbart bli raka för medel- och höginkomsttagare som dessutom kan arbeta med bibehållen lön i minst 35 år. För låginkomsttagaren leder rören snarare raka vägen in i en grundpension och för den vanlige löntagaren finns härmed inte mycket kvar av den standardtrygghet som utlovas i socialförsäkringarna.

Eftersom den inkomstrelaterade pensionen i det nya systemet utgör en så liten del av den totala pensionen – ofta mindre än hälften av slutlönen – har dörren öppnats för privata pensionsförsäkringar. Detta riskerar i sig att öka klassklyftorna inom pensionärsgruppen, och legitimiteten för det offentliga systemet riskerar att urholkas. De uppenbara förlorarna är de som inte har råd med privata försäkringar. Detta system gynnar höginkomsttagare i förhållande till låginkomsttagare.

Vänsterpartiet menar att dessa ”raka rör” bör ersättas av ett mer omfördelande system. Avgifter över tak bidrar till de fördelningspolitiska inslagen i ett pensionssystem och är en del av det samhällskontrakt som binder samman medborgarna. Pensionssystemet bör åter finansieras via skatter och arbetsgivaravgifter på hela lönesumman och inte via avdragsgilla egenavgifter upp till tak.

5.2 Pensionssystemets förlorare

Det nuvarande pensionssystemet är konstruerat för att motivera arbetstagare att arbeta längre och därigenom få högre pension. Avsikten är att den som går i pension tidigt inte ska få ut mer i pension under sin återstående levnad än den som går i pension sent. För att systemet ska vara hållbart krävs det att det finns tillräckligt många förvärvsarbetare i förhållande till antalet pensionärer. Problemet är bara att människor med låga löner, arbetsuppgifter som sliter ut kropp och själ och med stor andel dubbelarbete sällan orkar arbeta ens till 65 år. Den genomsnittliga pensionsåldern bland LO-arbetare är 58 år. Endast 10 % inom denna grupp arbetar fram till 65 år. Härmed förblir möjligheten för en metallarbetare eller en undersköterska att höja pensionen genom ytterligare års förvärvsarbete efter pensionsåldern enbart teoretisk.

De stora förlorarna på dagens pensionssystem är LO-arbetare och kvinnor som grupp. Kvinnor får i genomsnitt 20 % lägre offentlig pension, dvs. tilläggspension och garantipension, från det offentliga systemet än män i det nya pensionssystemet. Naturligtvis finns det också kvinnor som gynnas i det nuvarande systemet; de som inte föder barn och därmed går ned i arbetstid, de som inte utbildar sig till bibliotekarier, sjuksköterskor och förskollärare, de som inte har förslitande arbetsuppgifter utan som kan arbeta heltid till 70 års ålder med bibehållen hög lön. De blir vinnarna i det stora pensionsspelet. Men kvinnor som grupp förlorar stort.

Kvinnor får generellt sett lägre pension till följd av att deras arbetslivsmönster skiljer sig från männens. Kvinnor utför mer obetalt arbete och har

därför mindre utrymme för lönearbete. Kvinnor arbetar oftare än män deltid och betalar därmed för sin egen arbetstidsförkortning med lägre lön och pension. Situationen försvåras även av den lönediskriminering på grund av kön som genomsyrar arbetsmarknaden. Kvinnor missgynnas också pensionsmässigt genom barnafödande, vilket bl.a. ofta medför reducerad arbetstid och sämre karriärmöjligheter. Det är också så att kvinnor i offentlig sektor har högre sjukskrivningstal än andra grupper, vilket också påverkar pensionen. Genom pensionsreformen får kvinnor bära ekonomiska konsekvenser av strukturella problem som vi ännu inte lyckats lösa gemensamt.

I den jämställdhetsbilaga som lämnades till budgetpropositionen för 2007 finns en redogörelse för tid och sysselsättning, lön och inkomst samt utfallet av socialförsäkringsersättningarna, allt uppdelat utifrån kön. Där kan man bl.a. läsa följande:

Lön och företagarinkomst är den största inkomstkällan för både kvinnor och män. Den är också grunden för ersättning från socialförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och framtida pensioner. Löneskillnader på arbetsmarknaden återspeglas därför även i dessa system. Oavlönat arbete ger ingen inkomst eller pensionsrätt, men bidrar till hushållets välfärd (prop. 2006/07:1, bil. 4).

Fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män har en ömsesidig påverkan på så sätt att omfattningen av det obetalda arbetet påverkar omfattningen av det betalda arbetet och tvärtom. Enkelt uttryckt skulle man alltså kunna säga att det nuvarande pensionssystemet befäster och konserverar den underordning och den lönediskriminering som dagens arbetsmarknad utsätter kvinnor för.

Det nya pensionssystemet är uppbyggt efter mäns sätt att organisera sitt arbete och därmed anpassat efter ett manligt arbetslivsmönster. Förutsättningen för att kvinnor ska kunna få en pension som är möjlig att leva på är att hela samhället förändras i grunden. Män måste avstå lön och utföra en större del av det obetalda arbetet. Kvinnors löner måste höjas och arbetsvillkoren förbättras. En generell arbetstidsförkortning och en individualiserad föräldraförsäkring är angelägna tillvägagångssätt för att uppnå ett mer jämlikt arbetslivsmönster. Vi utvecklar dessa resonemang och förslag till beslut i motionerna "Kvinnors löner och arbetsvillkor", "Arbetstider" samt "Jämställ familjepolitiken".

Vänsterpartiet anser emellertid att behovet av genomgripande åtgärder för att undvika framtida orättvisor mellan män och kvinnor inom ramen för pensionssystemet är skriande stort. Mot denna bakgrund bör regeringen analysera pensionssystemets konsekvenser ur köns- och klassperspektiv. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.3 Ökade klyftor

I budgetpropositionen för 2007 (prop. 2006/07:1) lägger den borgerliga regeringen fram förslag om slopad särskild löneskatt för personer över 65 år. Syftet med förslaget handlar om att göra det mer attraktivt för arbetsgivare att

Fel! Okänt namn på

behålla och anställa äldre arbetskraft. Tanken är också att den sänkta lönebi-kostnaden ska öka utrymmet för företagen att göra anpassningar som kan behövas för äldre arbetskraft. Denna möjlighet att förlänga arbetslivet och därmed förstärka pensionen ytterligare är som vi ovan tydliggjort inte tillgänglig för alla. Det är ett förslag som ytterligare förstärker klasskillnaderna och som Vänsterpartiet avvisar.

Den borgerliga regeringen föreslår vidare i budgetpropositionen för 2007 (prop. 2006/07:1) att antagandeinkomsten ska sänkas för personer som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning (förtidspension) till 80 %. Detta är en politik som leder till att fattiga människor blir ännu fattigare när de blir äldre. Även med gällande regler innebär en nedsatt arbetsförmåga och förtidspension vid exempelvis 30 års ålder att personen kommer att få drygt 20 % lägre ålderspension. Med den borgerliga regeringens förslag om att sänka antagandeinkomsten försämras den framtida pensionen för samma person ytterligare ca 12 % jämfört med de regler som gäller i dag. Vänsterpartiet avvisar dessa försämringar angående antagandeinkomsten för personer som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning och preciserar detta närmare i vår särskilda motion angående utgiftsområde 10.

6 Vänsterpartiets förslag till nytt pensionssystem

Under sommaren 2006 genomförde Sifo på uppdrag av Vänsterpartiet en opinionsundersökning om svenskarnas tilltro till pensionssystemet. Undersökningen visar att 59 % av folket i Sverige inte tror att pensionen kommer att räcka till när de blir gamla. En stor majoritet av kvinnorna, 63 %, tror inte att de kommer att klara sig på pensionen. Men även en majoritet av männen, 54 %, tror inte att pengarna räcker. Det är i åldersgruppen 30–49 som osäkerheten är störst, där svarar 76 % att de inte tror att de kommer att klara sig på sin framtida pension. Bara 18 % av LO-medlemmarna tror att de kommer att klara sig på pensionen.

53 % av samtliga tillfrågade tycker vidare att det är dåligt att de måste placera en del av pensionen på börsen och att pensionens storlek därmed blir beroende av utfallet på placeringarna. Endast 27 % tycker att det är bra att placera en del av pensionen på börsen.

Vänsterpartiet menar att denna oro är befogad och måste tas på allvar. Problemet är att det inte går att lappa och laga i det nuvarande systemet eftersom det är felkonstruerat från början. Därför krävs det att vi gör om systemet från grunden. Det Vänsterpartiet föreslår är ett reformerat ATP-system.

6.1 Systemets finansiering

Pensionssystemet ska finansieras via skatter och sociala avgifter. I dag tas 18,5 % på lönesumman ut i pensionsavgifter. Av dessa går 16 procentenheter till fördelningssystemet, dvs. inkomstpensionen, och 2,5 procentenheter till spekulation, dvs. till premiepensionen. Vänsterpartiets alternativ till pensionssystem finansieras via skatter och sociala avgifter. Vi vill att hela avgiften på 18,5 % ska gå till inkomstpensionen och därmed in i fördelningssystemet.

6.2 Avskaffa premiepensionen

Pensionspengarna ska inte kunna spekuleras bort på börsen. Därför bör premiepensionen avskaffas och de medel som i dag finns hos Premi pensionsmyndigheten (PPM) i stället föras över till Sjunde AP-fonden. Det innebär att all avkastning i fortsättningen blir lika för var och en. De som redan har placerat sina pengar måste naturligtvis få ut sin premiepension vid pensioneringen. Därför bör Sjunde AP-fonden bli den AP-fond som ska användas för viktiga samhällsinvesteringar som t.ex. bostadsbyggande. I en annan motion – Långsiktiga villkor för bostadsproduktion – lägger vi fram förslag på hur bostadsinvesteringar ska finansieras genom AP-fonderna.

6.3 Höjd och värdesäkrad garantipension

Alla har rätt till en värdig ålderdom och att få sin ekonomiska trygghet säkrad. Politikerna måste ta tillbaka ansvaret för att garantera detta. Den beskattade garantipensionen ska enligt vårt förslag finnas kvar. Garantipensionen är i dag värdesäkrad genom att den räknas upp med prisbasbeloppet, dvs. en prisindexering. Inkomstpensionen är följsamhetsindexerad, dvs. den räknas upp med de generella lönehöjningarna men minus 1,6 %. I det långa loppet ger troligen följsamhetsindex i genomsnitt sämre utfall än prisindexeringen. Därför menar vi att prisindexeringen bör behållas men att nivån på garantipensionen måste ses över så att den säkrar individens ekonomiska standard. I ATP-systemet fanns möjligheten att höja pensionstillskottet när levnadsnivån för de pensionärer som har de lägsta pensionerna sjönk. Att kontinuerligt se över nivån på garantipensionen regelbundet skulle få motsvarande funktion.

6.4 Ändrad intjänandetid

Pensionssystemet måste ta ansvar för de skillnader i lön, arbetsvillkor och arbetstid som finns på arbetsmarknaden till dess att arbetsmarknadspolitiken tagit sitt. Därför bör ATP-systemets regel om att de 15 bästa av 30 års i arbetslivet ska bestämma nivån på pensionen återinföras.

Med tanke på att medellivslängden ökar för både kvinnor och män hade det kanske varit naturligt att förlänga antalet pensionsgrundande år, men med

Fel! Okänt namn på

hänsyn till den höga ungdomsarbetslösheten skulle det leda till sämre pensioner för den gruppen. Genom att antalet pensionsgrundande år inte utökas, blir det inte nödvändigt med den kompensation för barnår, pensionsrätt för studier och pliktjänstgöring som krävs i nuvarande system.

6.5 Indexering av inkomstpensionen

Hur pensionerna räknas upp varje år är av största vikt för dem som är beroende av pensionen för sin överlevnad. ATP-systemet var värdesäkrat, på samma sätt som garantipensionen är i dag. Det innebär att en pensionär skulle vara skyddad för höjningar i levnadsomkostnader genom att pensionen räknades upp med basbeloppet. Genom att regeringen i dag sätter inflationsbekämpning före full sysselsättning, leder det till att basbeloppet höjs endast marginellt varje år. I basbeloppet ingår inte heller alla de utgifter som en pensionär har.

Vänsterpartiet anser att det är rimligt att inkomstpensionen knyts till de förvärvsaktivas löner. Solidariteten mellan dagens pensionärer och förvärvsarbetare måste återupprättas. Detta bör göras genom att värdesäkra inkomstpensionen gentemot reallöneutvecklingen förslagsvis genom följsamhetsindex.

6.6 Balansering av systemet

Nuvarande pensionssystem är utrustat med en automatisk balansering i form av en inbyggd bromsmekanism som aktiveras om intäkterna i systemet blir mindre än utgifterna. Varje år beräknas pensionssystemets balanstal, som visar hur stora skulderna är i förhållande till tillgångarna, dvs. om systemet har ett överskott eller är i finansiell obalans. Balanstalet är satt till 1. Är balanstalet högre än 1 har systemet ett överskott och är i balans, är balanstalet 1 eller därunder har systemet ett underskott och är i obalans. I dagsläget omfattar pensionssystemet ca 6 300 miljarder kronor och överskottet är 9 miljarder kronor. Balanstalet var i början på året 1.0014. Systemet är alltså snubblande nära obalans. Bromsen är nära att slå till och pensionerna riskerar att sänkas.

I nuvarande pensionssystem går endast 16 procentenheter till fördelningssystemet och 2,5 procentenheter till premiepensionen. Detta är en självklar orsak till den finansiella obalans vi kan se är på väg att inträffa. Avgifterna till fördelningssystemet är helt enkelt för låga. I Vänsterpartiets alternativ går hela pensionsavgiften till fördelningssystemet, vilket gör systemet finansiellt stabilt.

Beräkningar som Vänsterpartiet låtit göra visar att med nuvarande avgiftsuttag där hela avgiften går till fördelningssystemet kommer vårt system att vara finansiellt stabilt till 2024. Först då överstiger pensionsutbetalningarna avgifterna. En höjning av pensionsavgiften med 0,5 % skulle innebära att systemet är finansiellt stabilt till år 2050. Detta gäller det s.k. basscenariot där tillväxten är 2 %. I det optimistiska scenariot är tillväxten 2,8 %, och då behövs inte någon avgiftshöjning för att systemet ska vara finansiellt stabilt till 2050.

En annan skillnad mellan basscenariot och det optimistiska scenariot är andelen 16–64-åringar med en inkomst över ett inkomstbasbelopp. Anorlunda uttryckt visar detta att arbetslösheten spelar stor roll för pensionssystemets stabilitet oavsett hur det är konstruerat. Men efter endast några år i bruk visar det sig att nuvarande pensionssystem är känsligare för arbetslöshet och sjukskrivningar än det system som Vänsterpartiet vill ha.

Det Vänsterpartiet ovan föreslagit är ett reformerat ATP-system. Med tanke på att vi i dag riskerar att se pensionerna sänkas på grund av nuvarande pensionssystem, brådskar det att genomföra ett stabilt och hållbart system. Regeringen bör därför snarast tillsätta en utredning som får i uppdrag att lägga fram ett förslag till ett reformerat ATP-system i enlighet med det ovan angivna. Detta bör riksdagen begära.

7 Förändringar inom nuvarande pensionssystem

Vänsterpartiet anser av flera skäl att det nya pensionssystemet inte är hållbart i framtiden. Det bygger på orealistiska förväntningar på aktiemarknaden. Dagens osäkra konjunkturläge, liksom det faktum att AP-fonderna ökat investeringarna i aktier, pekar på rimligheten i dessa tvivel. Vidare vittnar den framtida demografiska utvecklingen om att systemet kommer att belastas hårt framöver.

Pensionsfonderna har förlorat stort på börsen. Placeringstillgångarna i pensionssystemet har minskat kraftigt, beroende på kraftiga värdeminskningar på de aktier som svarar för större delen av tillgångarna både i AP-fonderna och i de fonder som förvaltas av PPM. Mycket talar för att pensionerna kommer att bli avsevärt lägre än de summor som anges i de orange pensionsbeskeden.

Under tiden som utformningen av ett pensionssystem som är stabilt och hållbart både för den enskilda pensionären och för statsbudgeten tas fram, måste akuta åtgärder vidtas i nuvarande system.

7.1 Genomförandegruppens legitimitet

För genomförandet av pensionsreformen tillsattes inom Socialdepartementet en arbetsgrupp med företrädare för de fem partier som ställt sig bakom överenskommelsen, dvs. Moderaterna, Centerpartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna och Socialdemokraterna. Med tanke på att nuvarande pensionssystem fullt ut har trätt i kraft måste den s.k. Genomförandegruppens uppdrag sägas vara genomfört. Enligt Vänsterpartiet är det därför hög tid att alla riksdagens sju partier tillåts att fullt ut ta ansvar för pensionsfrågorna. Det är ett allvarligt demokratiskt underskott att så inte redan är fallet.

Fel! Okänt namn på

Med tanke på att Genomförandegruppen på samma sätt som Pensionsarbetsgruppen valt att arbeta inför lyckta dörrar finns det givna begränsningar i riksdagens möjligheter att få den insyn i arbete som Genomförandegruppen utför. Av denna anledning bör regeringen se till att riksdagens samtliga partier omgående ges full och löpande insyn i Genomförandegruppens arbete. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Pensionsrätt vid studier

Studerande med studiemedel får i dag tillgodoräkna sig pensionsrätt för bidragsdelen. Vänsterpartiet står bakom denna pensionsrätt, men anser att det finns behov av förbättringar. Redan Pensionsarbetsgruppen föreslog att endast bidragsdelen skulle ge pensionsrätt vid studier med argumentet att studier ska ses som en investering i högre lön. Under samma tid uttalade en del remissinstanser att kostnadsnivån i pensionssystemet var alltför hög och man avvisade därför förslag om pensionsrätt vid studier.

Vänsterpartiet har i en tidigare motion anfört att pensionsrätten för studier bör utgå för studerande som fyllt 20 år med motsvarande belopp som den egna åldersklassens genomsnittsinkomst för heltidsarbete utgör. Att öka pensionsrätten vid studier är motiverat utifrån att högskolestudier inte med automatik leder till hög lön. Detta gäller för samhället viktiga yrkesgrupper som bibliotekarier, sjuksköterskor, forskollärare m.fl. I dessa yrkesgrupper är kvinnor överrepresenterade. Som en jämförelse kan nämnas att personer i plikttjänstgöring får 50 % av en genomsnittlig pensionsgrundande inkomst.

Vänsterpartiet anser inte att dessa yrkesgrupper, utöver en sämre löneutveckling än andra akademiker, ska bära ansvar för att pensionssystemet ska anses finansierat. Vänsterpartiet anser därför att en översyn av pensionsrätten vid studier bör göras. En sådan översyn ska inte resultera i att förbättringar avseende pensionsrätten vid studier som konkurrerar ut andra för gruppen nödvändiga förbättringar, utan ska noga ta hänsyn till den ekonomiskt utsatta situation som många studerande lever i. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.3 Bromsen

Bromsens funktion innebär att pensionssystemet automatiskt reagerar på hur många barn som föds, på hur många som in- och utvandrar, på när och hur mycket invånarna arbetar, när individerna pensioneras och hur länge de lever efter denna tidpunkt. Om systemet är i finansiell obalans räknas pensionsbehållningarna inte upp med tillväxten i de genomsnittliga inkomsterna och utgående pensioner sänks. Det innebär att man kan sänka pensionerna om de yrkesarbetandes avgifter till pensionssystemet och pengarna i AP-fonderna inte räcker för att täcka pensionsåtagandena.

Bromsens uppfinnare, RFV:s pensionsexpert Ole Settergren, tillstod själv i dokumentären "Vem vill bli pensionär" (Dokument inifrån 13/5-03) att brom-

sen har till syfte att befria politikerna från ett ställningstagande mellan att öka beskattningen av de förvärvsarbete eller att sänka pensionerna. I stället sätts alltså den automatiska bromsen in och sänker nivåerna i systemet och politikerna i Genomförandegruppen går fria från ansvar.

Enligt uppgift från Försäkringskassan är risken överhängande att bromsen kommer att slå till och att pensionärerna därmed kommer att få sänkta pensioner. Detta kommer att drabba de pensionärer som tidigare har fått ett löfte från staten om att deras pensioner ska vara värdesäkrade.

Vänsterpartiet föreslår därför att avgifterna tillfälligt höjs om det visar sig att pensionssystemet är underfinansierat. Denna avgiftshöjning ska vara just tillfällig och inte ge någon pensionsrätt i framtiden. Vi vill att det ska finnas en fastlagd gräns för vilket underskott som ska hanteras med avgiftsökningar. Om denna gräns passeras får ansvariga politiker ta ställning till hur balans ska uppnås i systemet. Att definiera en sådan gräns är speciellt viktigt med tanke på konjunkturaspekten på en tillfällig avgiftshöjning. En alltför hög tillfällig avgiftshöjning i samband med en konjunkturedgång kan innebära att samhällsekonomin försämras ytterligare. Därför bör regeringen återkomma med förslag till en aktiv balansering i enlighet med vad som ovan angivits. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.4 Överföringar från AP-fonderna till statsbudgeten

Ytterligare en risk för att bromsen ska slå till är de överföringar som görs från AP-fonderna till statsbudgeten. Dessa överföringar skulle ske under en övergångsperiod för att fasa in det nya pensionssystemet. Hittills gjorda överföringar uppgår till 245 miljarder kronor. Åren 1999 och 2000 överfördes 45 miljarder kronor per år. Detta följdes av ytterligare en överföring den 1 januari 2001 med 155 miljarder kronor.

2004 bestämde Genomförandegruppen, dvs. företrädare för de fem partier som stod bakom pensionsöverenskommelsen, att tills vidare avvakta med den resterande överföringen från AP-fonden för att minska risken för att den s.k. bromsen utlöses under de närmaste åren. Man var också överens om att återkomma senare för att ta ställning till framtida överföringar från AP-fonden.

Eftersom vi ifrågasätter pensionssystemets hållbarhet på lång sikt avvisar vi möjligheten att ta mer pengar från AP-fonderna. Utöver de starka sakliga skäl som finns för att nu definitivt avskryva alla planer på att överföra ytterligare medel från AP-fonderna till statsbudgeten finns det anledning att erinra om den demokratiska dimensionen. När riksdagen 1999/2000 behandlade frågan om överföring av medel till statsbudgeten anförde finansutskottet (1999/2000:FiU19):

”Utskottet konstaterar att det i framtiden kan uppstå situationer då den ekonomiska ställningen i pensionssystemet blir så stark att det inte finns anledning att behålla ytterligare överskott i systemet. Enligt fempartiöverenskommelsen om pensionssystemet ska varaktiga överskott efter den 1 januari 2005 tillfalla de försäkrade.”

Fel! Okänt namn på

Finansutskottets skrivning är omöjligt att missförstå, och de fem partiernas hantering av denna fråga 2004 framstår som ett uppenbart brott mot vad finansutskottet uttalade 1999.

Riksdagen måste stå upp för de uttalanden som tidigare gjorts. Vi vet att människors förtroende för pensionssystemet är lågt. Förtroendet för vår förmåga att hantera vårt demokratiska system står också på spel. Det är enligt Vänsterpartiet viktigt med ett stort offentligt sparande och menar därmed att det sparande som sker i AP-fonderna bör behållas. Inte en enda överföring till får ske från AP-fonderna. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.5 Ändrade placeringsregler i premiepensionen

I väntan på att premiepensionen och PPM avskaffas vill vi att den valfrihet som det så ivrigt flaggas för i andra sammanhang också ska gälla för placering av premiepensionen. Exempelvis skulle de fackliga organisationerna kunna ha ansvaret för medlemmarnas premiepension, så som skett bl.a. i Kanada. Därigenom skulle någon form av demokratiskt inflytande över pensionerna kunna åstadkommas. Med en sådan utformning skulle medlemmarna exempelvis kunna bestämma att deras pensionspengar inte ska placeras i t.ex. vapen- eller porrindustrin utan i stället i etiska fonder.

Med närmare 670 olika fonder i premiepensionssystemet blir de val som den enskilda blivande pensionären gör ofta mycket slumpmässiga. Nu har Genomförandegruppen beslutat att utreda om PPM ska behålla alla dagens fonder eller om antalet fonder ska minska och kostnaderna därmed sänkas. Samtidigt har PPM poängterat vikten av byte av fonder kontinuerligt för att den enskilda spararen ska kunna höja sin pension. Förslaget från PPM om att avgiftsbelägga bytena är därför märklig. Möjligheten att byta fonder ska även i fortsättningen vara avgiftsfri. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.6 Avgiftstak för pensionssparande

Ett avgörande problem med det nya pensionssystemets fondsparande är den misshushållning som sker i form av avgifter och bonusar. Detta gynnar banker, fonder och förvaltningsbolag. Enligt tidningen ETC betalade de fyra statliga AP-fonderna 644 miljoner kronor i externa förvaltningsarvodena, varav 216 miljoner kronor avsåg olika former av bonusutbetalningar.

I jämförelse med andra bolag är dessa förvaltningskostnader oerhörda. Det fackligt styrda AFA, som förvaltar 194 miljarder fackliga försäkringspengar, har som ett exempel en förvaltningskostnad på 0,042 % av de samlade pengarna. AP-fonderna kostar tre gånger så mycket och privata banker ytterligare mycket högre.

Avgifterna varierar mellan de olika fondtyperna, räntefonder är normalt billigare än aktiefonder. Uppgifter om detta är för de flesta pensionssparare

mycket svårt att få reda på eftersom presentationer av bästa och sämsta fonder t.ex. inte tar hänsyn till avgifter och skatteeffekter.

Dessa avgifter har haft till följd att pensionssystemet höjt de offentliga förvaltningskostnaderna med nära 3 miljarder per år. Till detta kan läggas alla avgifter till privata pensionsfonder. Överföringen från löntagare till banker och andra fondägare varje år är enorm. Mot denna bakgrund bör ett avgiftstak på 0,05 % för pensionssparande införas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.7 Sjunde AP-fonden

När fondvalet till det nuvarande pensionssystemet genomfördes 2000 gjorde 60 % av pensionsspararna ett aktivt val av fonder. Sedan dess har intresset för att välja fonder sjunkit drastiskt. Merparten nya sparare hamnar därför i Sjunde AP-fondens icke-väljarfond – premiesparfonden. Vänsterpartiet menar att de som valt att inte välja, och därmed får sina pengar placerade i Sjunde AP-fonden, ska ha maximal avkastning på sina pengar i väntan på att premiepensionen avskaffas.

Skaparna av det nya pensionssystemet har gjort det omöjligt för människor att aktivt välja premiesparfonden. Det vill Vänsterpartiet ändra på genom att utöka Sjunde AP-fondens utbud. Vid en statlig förvaltning har vi möjlighet till demokratisk styrning av fondens förvaltning och garantera allmänhetens insyn. Dessutom har man inte gett Sjunde AP-fonden möjlighet att erbjuda generationsfonder. Eftersom Vänsterpartiet vill låta valfriheten även omfatta statlig förvaltning vill vi utöka Sjunde AP-fondens utbud. Av denna anledning anser vi att människor aktivt ska få välja premiesparfonden. Sjunde AP-fonden bör vidare kunna erbjuda en realräntefond som placerar i svenska realränteobligationer. Fonden bör också kunna erbjuda generationsfonder.

Sjunde AP-fonden bör också kunna erbjuda placering i ideella fonder på samma sätt som fonden nu inlett en översyn av sina placeringar. Sjunde AP-fonden bör inte placera pensionsspararnas pengar i t.ex. vapen- eller porrindustrin.

Sjunde AP-fonden är i dag förbjuden att utöva rösträtt för sina aktieinnehav vid svenska företags bolagsstämmor. Detta är, enligt Vänsterpartiets mening, mycket märkligt. Man skulle kunna tro att Genomförandegruppen önskar att Sjunde AP-fonden ska misslyckas. Sjunde AP-fonden är en viktig förvaltare av våra pensionspengar och verkar för att våra pensionspengar inte ska gå till höjda arvoden för företagsledare m.fl., utan att pensionspengarna används så effektivt som möjligt i enlighet med de mål som satts upp för Sjunde AP-fondens verksamhet. Det är på tiden att Genomförandegruppen slutar att diskriminera Sjunde AP-fonden. Därför bör regeringen återkomma med förslag i enlighet med det ovan angivna om aktivt val och utökat utbud för Sjunde AP-fonden. Detta bör riksdagen begära.

Fel! Okänt namn

7.8 Återställande av pensionerna

1990-talets statsfinansiella sanering innebar minskade offentliga utgifter och försäkringar inom välfärdsstaten i stort. Pensionärerna har under denna period fått känna på försäkringar inom vård och omsorg. Därtill har pensionernas värde sänkts med ca 10 % under 90-talet beroende på att prisbasbeloppet inte följt prisutvecklingen. Vänsterpartiet anser att de forna ATP-pensionärerna ska kompenseras för det lass de, tillsammans med andra grupper, drog genom de ekonomiska saneringsprogrammen som genomfördes under det gångna decenniet. Med ett återställande av pensionerna kan vi lämna 90-talets lågkonjunktur bakom oss på ett värdigt sätt.

Ett återställande av basbeloppet till 1990 års värde skulle dock inte kompensera de pensionärer som avstått delar av sin pension för att dra Sverige ur lågkonjunkturen. De som i dag är pensionärer, de forna ATP-pensionärerna, har – som andra pensionärer – fått sin pension fastställd och den räknas fortsättningsvis upp med följksamhetsindex. Det leder till att det är de ”nya” pensionärerna som skulle tjäna på ett återställande av basbeloppet medan de som avstått inte kommer att få någon kompensation. Det bästa sättet att lösa problemet är att ge de forna ATP-pensionärerna en engångsuppräknings vid ett tillfälle. Regeringen bör återkomma med förslag på hur de forna ATP-pensionärerna bäst ska kompenseras för det inkomstbortfall de fick kännas vid genom den statsfinansiella sanering som skedde i början på 90-talet. Detta bör riksdagen begära.

7.9 Förbättringar av bostadstillägget

Bostadstillägget och det särskilda bostadstillägget till pensionärer utgör en viktig inkomstkälla för ålderspensionärer med låga inkomster. 75 % av låginkomstpensionärerna är kvinnor, och fler kvinnor än män uppstår följaktligen bostadstillägg. Genom de senare årens budgetöverenskommelser mellan Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet har välbehövliga förstärkningar av bostadstillägget genomförts. Vänsterpartiet menar att det behövs ytterligare förbättringar av bostadstillägget. Vi välkomnar förslaget om att höja hyrestaket till 5 000 för ålderspensionärer som föreslås i budgetpropositionen för 2007 och lämnar i vår budgetmotion förslag om göra motsvarande förbättringar för förtidspensionärer samt att för bägge grupperna höja nivån till 95 %. Vi anvisar 120 miljoner kronor för detta 2008 och 250 miljoner kronor 2009. Vi föreslår också en stegvis höjning av garantipensionen och anvisar 1 miljard kronor för detta 2008 och 2 miljarder kronor 2009.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 29 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Kalle Larsson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)